

Альона КРЮЧКА,
*студентка факультету
української філології та журналістики
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна
Науковий керівник: старший викладач
кафедри української літератури
Полтавського національного педагогічного
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

ЕСТЕТИКА БОЛЮ В ЕПІСТОЛЯРІЇ ФЕОДОСІЯ РОГОВОГО

Актуальність. Біль – один із фізіологічних станів організму, який породжує складний емоційний стан людини. Якщо суб'єкт є митцем, то він у міру свого таланту може перетворити біль в «естетично-духовний простір» [3, с. 317], наповнивши його власними ідеями. Хоча дослідження болю в літературознавстві, особливо в стилі експресіонізму, уже має певну традицію, проте усе ще залишені поза увагою письменники української радянської літератури, серед яких – Феодосій Роговий.

Мета дослідження – показати больовий досвід Феодосія Рогового, що став рушієм його творчості, та засоби його художнього втілення.

Методи. Використовуючи біографічний, історико-психологічний методи, принципи рецептивної критики і герменевтики, ми брали до уваги праці Д. Наливайка, М. Жулинського, антологію М. Зубрицької.

Основний текст. Феодосій Роговий був українським письменником, для якого біль – справжнє особисте переживання, який, за висловом В. Даниленка, породив «енергію болю» [1, с. 16], що надала імпульсу для творчості. Мистецька біографія Ф. Рогового проявляється через листування, що поєднує полтавського сільського вчителя з українським літературним середовищем, до якого він прагнув долучитися за правом творчої особистості. У нього є листи до дружини і сина, які стали не тільки фактом приватного життя. Разом ці два

види епістолярію письменника дають змогу зрозуміти естетичні погляди Ф. Рогового, важливим чинником для яких став біль.

У листах до родини він пише про фізичні больові відчуття, які оповили його через тривалу хворобу, однак не пов'язує їх з творчими імпульсами. Душевний біль йому приносить думка про те, що ніколи не побачить рідного села Пугачівки, затоплення якого він сприймає як осквернення землі, знецінення селянства і руйнацію традиції сільського життя. У радянській літературі людину показували як невтомного будівника комунізму: веселого, бадьорого, впевненого у завтрашньому дні. Ця ідилічна картина мала показати, що влада дбає про народ, і люди живуть у щасливих і майже безтурботних колективах.

На противагу їй у листах Ф. Рогового проступає глибокий біль за затоплене й знищене Посулля. У відповіді до видавництва «Молодь», яке відмовилося друкувати його перший роман «Свято останнього млива», Ф. Роговий із гіркою відвертістю писав: «...марні мої потуги: вам не заболить ні загублена (без толку) земля, ні поруйновані десятки тисяч людських осель. Повторюю: це – злочин віку» [1, с. 9]. Таку позицію письменника чиновники від літератури вважали сповненою застарілих догм, звинувачуючи його в нерозумінні науково-технічного прогресу і неунікненності руйнування старих сіл.

Про свої переживання з цього приводу Ф. Роговий писав у листі до Бориса Харчука від 23 грудня 1986 р.: «За роки за останні посилав я і відчаї, і супліки, і розпачі..., а їм ні гріє, ні знобить. Душа **заболить наболена** по тому – та й тільки...» [3, с.135]. Це був вирок байдужості влади, яка заради пафосних гасел перекреслила цілі світи, пам'ять поколінь, культурну спадщину селянства і заборонила про це згадувати письменникам. Така позиція знецінювала справжнє мистецтво й перетворювала творчість на інструмент ідеології.

Про наслідки листовного спілкування із владою Ф. Роговий поділився з Павлом Загребельним у серпні 1977 р.: «Повернувшись додому, цілими днями

приводжу свої почуття до якогось робочого стандарту – такі **мене душать тривоги, щемі, болі, відчаї та нерозрадливі обиди**» [3, с. 75].

Руйнування села супроводжувалося духовним нищенням селянства. У листі до Олеся Гончара від 4 листопада 1987 р. Ф. Роговий передав думки, що зароїлися в його голові при спогляданні односельців, яким було дозволено дозбирувати залишки після основного збору колгоспного врожаю: «Глянув понад землю аж до самої межі мого зору і не зчувся, коли...заплакав. ... «Як же занедбано їхню гідність! – подумав я гірко і оглянувся, чи ніхто не підслуховує моєї думки» [3, с. 141-142]. Прийом замовчування, використаний у фрагменті листа Ф. Рогового, свідчить про актуальність дискусії між літературознавцями, яка зводиться до питання, чи можна словесно без спотворення передати травматичний досвід болю?

У Ф. Рогового, крім фігури замовчування, є лексичні маркери. У листі до Гр. Тютюнника він розповідає про мовчанку одного авторитетного письменника, від якого він чекав відгуку на свій роман: «Не біда. Аби хоч пізніше його душа й тіло відчули **мої людські болі та душевні стрепети**» [3, с.73]. До цього адресата він пише особливо довірливі листи, які засвідчують не просто професійні чи творчі контакти, але й щирість, взаємну підтримку та розуміння. Наприклад, батьківський біль Гр. Тютюнника виявляється у зворушливих рядках про хворобу сина Василька: «А я стою під тою лікарнею, як цуцик, закусив губу й стою... чую: “Таточку, забери мене!”» [4, с. 1].

Хоча Ф. Роговий не раз скаржився Гр. Тютюннику на свої хвороби та душевні рани, проте справжні больові імпульси відчув по смерті товариша. У листі до А. Дімарова (13.03.1980) він згадує про поминки Гр. Тютюнника і говорить про невимовну муку через потребу обмежитися лише натяком на обставини смерті товариша: «Як-таки жорстоко вийшло. **Кожна клітинка зболена до крику...**» [3, с. 90]. І тільки через п'ять років у листі до полтавця Петра Ротача від 25 березня 1985 р. він гнівно звинуватив літературне чиновництво у доведенні до самогубства Г. Тютюнника: «І не раз, не два (сам бачив, од добрих людей чував) просто-таки били до крові – оті «чистенькі», що

й тепер збоку хихикають... та винюхують своїми «поліпуватими дзьобами» – **грому нема на них небесного!**» [3, с.127]. В експресії сказаних слів відчуються больові переживання їхнього автора. Те, як він уявляє собі страждання друга, насправді є ототожненням його власних душевних ран.

Незадовго до своєї смерті в листі до Миколи Костенка (02.01.92) Ф. Роговий, дякуючи «за глибоке розуміння (його – А. К.) творчих засад, за **болючі поривання** для їхнього образного втілення», визнав, що рушієм його творчості було страждання. А далі конкретизував: «В моїй душі **пеком пече** той «непрощений гріх» більшовизму, котрий посягнув на земельну людину, на її ізначальне і абсолютне право годувати білий світ, і вже в цьому (четвертому) романі я намагався зав'язати назріваючий конфлікт поміж Духом Селянина і духом – надто в нас живучим – Нищителя взагалі і новітнього зокрема» [3, с. 156]. Широка палітра болю охоплює опис фізіологічних реакцій (сльози), пригнічення емоційного стану (неможливість узятися до роботи), звернення до персонажів, які опинилися на маргінесі (Г. Тютюнник), опис локусів страждання (лікарня, поле) і передається через уживання маркованої лексики, фразеологізмів, авторських новотворень, повторів, замовчування і філіпиків.

Висновок. Листи Феодосія Кириловича Рогового є значною частиною його письменницького надбання і достатнім матеріалом для визначення джерел його творчості. Біль від трагедії зруйнованого владою українського села і традиційного селянського світогляду, заборона про це говорити в літературних творах, цькування чесних митців став рушієм творчості Ф. Рогового. Стражданням ділився з митцями, до яких відчував довіру: Г. Тютюнником, П. Ротачем, П. Загребельним, А. Дімаровим, М. Костенком та ін. Душевні переживання Ф. Рогового сформували естетичний ідеал Села і Селянина, трагічну невідповідність між якими він спостерігав у дійсності.

Список використаних джерел

1. Даниленко В. Енергія болю (психічна травма в художньому світі Григора Тютюнника). *Слово і час*. 2000. № 4. С. 27–29.

2. Колеснік І. Мотив болю в художніх текстах американського і британського модернізму: образно-символічний і наративний аспекти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич : Гельветика, 2021. Вип. 35. Том 3. С. 126–133.

4. Роговий Ф. К. Задумані вікна / Упор. Ю. Роговий. Полтава : Дивосвіт, 2015. 148 с.

5. Роговий Ф. К. Листи одним почерком Пам'яті Григора Тютюнника (документальне оповідання). *Зоря Полтавщини*. 1985.

6. Яструбецька Г. І. Динаміка українського літературного експресіонізму : монографія. Луцьк : Твердиня, 2013. 380 с.